

ПІДГОТОВКА ЕКСПЕРТІВ У ГАЛУЗІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ, АВСТРІЇ ТА ШВЕЙЦАРІЇ

Пономаренко Н. Г.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов
Миколаївський національний аграрний університет
вул. Георгія Гонгадзе, 9, Миколаїв, Україна
orcid.org/0000-0001-7855-1986
ponomarenkonh@gmail.com*

Ключові слова:

експертиза, магістерська освітня програма, розвиток школи, розвиток освітнього процесу, методи дослідження, консультування.

Стаття присвячена проблемі підготовки експертів у галузі загальної середньої освіти Німеччини, Австрії та Швейцарії. З'ясовано, що з метою підготовки експертів у галузі загальної середньої освіти в університетах і педагогічних інститутах вищезазначених країн запроваджено магістерські освітні програми, зокрема «Розвиток школи та забезпечення якості» Вільного університету м. Берліна й «Розвиток школи» педагогічних вищих шкіл м. Вайнгартена, Форарльберга, Санкт-Галлена, Шаффгаузена, Тургау. Зазначено, що магістерська освітня програма «Розвиток школи» є міжнародним спільним проектом, тобто за цією програмою навчаються студенти з Німеччини, Австрії та Швейцарії; заняття проходять у різних містах цих країн; диплом магістра є міжнародно визнаним; на курсі викладають доценти з Німеччини, Австрії та Швейцарії; документація є спільною.

Наголошено, що передумовами навчання за вищезазначеними програмами є наявність базової вищої освіти й досвід роботи в галузі освіти від одного до трьох років. Зазначено, що випускники освітніх програм підготовки експертів у галузі загальної середньої освіти повинні володіти знаннями й уміннями щодо розвитку загальноосвітнього закладу, персоналу, освітнього процесу, експертизи та забезпечення якості. Поряд із модулями, які мають теоретичну спрямованість, вивчаються й модулі, що мають прикладну орієнтацію, зокрема проекти експертизи та менеджменту. Важливими навичками слухачів є вміння розробити відповідний проект експертизи в галузі освіти, а також виконати пропозицію експертизи з розрахунком витрат. Підкреслено, що значна увага в програмах приділяється набуттю вмінь, необхідних для здійснення емпіричних досліджень і консультування.

Визначено, що під час підготовки експертів у галузі загальної середньої освіти використовуються письмові роботи, складання анкет, дослідження ситуацій, аналіз відеоматеріалів, презентації, оформлення портфоліо. Наприкінці навчання слухачі захищають магістерську роботу.

TRAINING OF EXPERTS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION: THE EXPERIENCE OF GERMANY, AUSTRIA AND SWITZERLAND

Ponomarenko N. H.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Assistant Professor at the Department of Foreign Languages
Mykolayiv National Agrarian University
George Gongadze str., 9, Mykolaiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7855-1986
ponomarenkonh@gmail.com*

Key words:

expertise, master's educational program, school development, development of educational process, research methods; consultancy.

The article is devoted to the problem of training experts in the field of general secondary education in Germany, Austria and Switzerland. It was clarified that in order to prepare experts in the field of general secondary education in universities and pedagogical institutes of the countries mentioned above, Master's educational programs were introduced, in particular, "School development and quality assurance" of the Free University of Berlin and "School development" of the Pedagogical Higher Schools in Weingarten, Vorarlberg, St. Gallen, Schaffhausen, Thurgau. It is noted that the Master's educational program "School Development" is an international joint project, that is, students studying on the basis of this program are from Germany, Austria and Switzerland; classes are held in different cities of these countries; Master's degree is internationally recognized; Associate professors from Germany, Austria and Switzerland teach the course; the documentation is common.

It is emphasized that the prerequisites for training on the programs mentioned above are the availability of basic higher education and experience in the field of education from one to three years. It is noted that graduates of educational programs for training experts in the field of general secondary education should have knowledge and skills for the development of a comprehensive educational institution, personnel, educational process, expertise and quality assurance. Along with modules that have a theoretical orientation, also modules that have applied orientation are studied, including projects of expertise and management. The important skills students must have are the ability to develop an appropriate draft assessment in the field of education, as well as to complete a cost-benefit assessment proposal. It is emphasized that considerable attention in the programs is given to the acquisition of the skills necessary for empirical research and consultancy.

It is determined that during the preparation of experts in the field of general secondary education the following is used: written work, questionnaires, case studies, video materials analysis, presentations, design of a portfolio. At the end of the training students defend their Master's work.

Постановка проблеми. З кінця 1990-х років у Німеччині, Австрії та Швейцарії почали відбуватися зміни механізмів державного регулювання в галузі освіти. Ці зміни зумовлені низькими результатами учнів цих країн, які вони продемонстрували під час міжнародної програми з оцінювання рівня функціональної грамотності PISA. У зв'язку з цим запроваджені освітні стандарти й експертиза як важливий елемент системи забезпечення якості освіти. У цьому контексті виникла потреба у фахівцях, які здатні ініціювати, супроводжувати

й оцінювати процеси розвитку освіти та освітніх закладів та установ з метою покращення їхньої якості [1, с. 131].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Експертиза як оцінювання розвитку та якості освіти є предметом досліджень науковців німецькомовних країн, серед яких – В. Бейвл (W. Beywl), Р. Штокманн (R. Stockmann). Питання експертизи в галузі загальної середньої освіти розглядали в дослідженнях К. Бурен (C. Buhren), К. Буркард (C. Burkard), Г. Ейкенбуш (G. Eikenbusch), Х. Акер-

ман (H. Ackermann), Г. Рольфф (H. Rolff), Г. Альтріхтер (H. Altrichter), П. Пош (P. Posch), Е. Кліме (E. Klieme), В. Шпехт (W. Specht). Проблема підготовки експертів, зокрема експертів у галузі загальної середньої освіти, вивчали О. Каспарі (A. Caspari), М. Гуткнехт-Гмайер (M. Gutknecht-Gmeier), К. Мюльбауер (K. Mühlbauer).

Мета статті – дослідити досвід підготовки експертів у галузі загальної середньої освіти в Німеччині, Австрії та Швейцарії задля його використання в Україні.

Аналіз офіційних сайтів освітніх закладів вищезазначених країн показав, що підготовка експертів у галузі загальної середньої освіти здійснюється за магістерськими освітніми програмами університетами та педагогічними інститутами.

Зокрема, факультет педагогіки та психології Вільного університету м. Берліна пропонує магістерську освітню програму «Розвиток школи та забезпечення якості» («Schulentwicklung und Qualitätssicherung») [2], яка призначена для вчителів, керівників шкіл, представників шкільних інспекцій тощо та розрахована 60 кредитів, із них 15 кредитів передбачено на магістерську роботу, а 45 кредитів – на засвоєння п'яти модулів: «Розвиток школи та персоналу»; «Експертиза та забезпечення якості»; «Розвиток освітнього процесу»; «Проект експертизи» і «Проект менеджменту персоналу». Перші три модулі, а саме «Розвиток школи та персоналу», «Експертиза та забезпечення якості» й «Розвиток освітнього процесу» – мають теоретичну спрямованість, після завершення їх передбачені іспити у вигляді рефератів обсягом 10–12 сторінок і письмової контрольної роботи. Поряд із модулями, які мають теоретичну спрямованість, вивчаються й модулі, що мають прикладну орієнтацію, зокрема проекти експертизи та менеджменту.

Після успішного складання іспиту з модуля «Розвиток школи та персоналу» слухачі допускаються до виконання магістерської роботи, яка охоплює 40 сторінок обсягом 12 000 слів [3, с. 882–890].

Проаналізувавши освітню програму, ми з'ясували, що по завершенню навчання слухачі мають знання та вміння щодо розвитку школи й персоналу. Зокрема, знають основні теорії менеджменту організації, правові основи розвитку персоналу та організації школи, різні концепції менеджменту забезпечення якості й проектів, а також процедуру розроблення моделей і програм школи. На основі отриманих знань слухачі здатні критично аналізувати теорії менеджменту організації, формулювати кваліфікаційні вимоги, посадові інструкції та проводити бесіди під час відбору кандидата на вакантне місце, а також давати офіційну оцінку діяльності вчителів у ході зустрічі з керівництвом.

Програмою передбачені також набуття знань і вмінь щодо експертизи та забезпечення якості, а саме слухачі повинні знати функції внутрішньої та зовнішньої експертизи школи й забезпечення якості на різних рівнях системи освіти та вміння їх аналізувати; знати стандарти експертизи й основну методичну та дослідницьку термінологію, уміння застосовувати їх у конкретних дослідженнях. Важливими є також компетенції щодо планування та реалізації процесу експертизи, під час якого слухачі вміють формулювати питання експертизи й розробляти індикатори, виходячи із цілей школи. Слухачі знають також емпіричні методи збирання інформації та можуть їх застосовувати в конкретному дослідженні [3, с. 883].

Важливим компонентом програми є також знання й уміння щодо розвитку освітнього процесу, зокрема слухачі мають знання щодо якості та розвитку освітнього процесу й можуть, виходячи із цього, аналізувати та пояснювати взаємозв'язок між якістю освітнього процесу, підготовкою вчителів і навчанням у школі. Слухачі знають критерії якості освітнього процесу та можуть його аналізувати. Крім того, програма передбачає набуття знань щодо різних підходів, інструментів і процедур діагностики освітнього процесу, уміння їх оцінити й застосувати в конкретному проекті [2].

Виконання слухачами проекту експертизи спрямовано на набуття ними компетенцій щодо планування, реалізації та аналізу проекту розвитку освітнього процесу в контексті окремої школи, тобто вміння з'ясувати замовлення, вивести індикатори, з'ясувати й уніфікувати цілі, а також застосувати їх під час розроблення експертизи; розробити відповідні інструменти, провести пошук, спланувати та реалізувати збирання даних, урахувавши гендерні аспекти й аспекти різноманітності, правові установки, шкільні умови; перетворювати дані у зворотній зв'язок цільових груп та оцінювати власний спосіб дій [4, с. 145].

Виконання проекту менеджменту персоналом передбачає вміння слухачів вибрати, розробити та запровадити конкретний інструмент або конкретний метод менеджменту персоналом, залучити до власної концепції думки експертів з галузі економіки й дискутувати з ними ґрунтовно та кваліфіковано з метою отримання обґрунтованого висновку з огляду на концепцію [3, с. 884].

Отже, випускники магістерської освітньої програми «Розвиток школи та забезпечення якості» Вільного університету м. Берліна знають підходи, методи й процедури розвитку організації та персоналу в школах, розвитку освітнього процесу, експертизи й забезпечення якості, що базуються на дослідженнях. Вони можуть самостійно застосовувати ці знання в конкретних проектах забезпечення якості школи та освітнього процесу, а

також розробити, реалізувати й проаналізувати проекти розвитку школи. Крім того, випускники можуть застосовувати теоретичні знання в конкретному практичному контексті з метою аналізу, пояснення та оцінювання проблемних ситуацій, беручи до уваги гендерні аспекти й аспекти різноманітності. Вони можуть як самостійно, так і в команді розробити концепцію проекту, реалізувати та проаналізувати його, здатні самостійно засвоїти знання, яких не вистачає [2].

З метою вивчення досвіду підготовки експертів у галузі загальної середньої освіти доцільно розглянути магістерську освітню програму «Розвиток школи» («Schulentwicklung»), яка пропонується спільно педагогічними інститутами Німеччини (м. Вайнгартен) [5], Австрії (м. Форарльберг) [8] і Швейцарії (м. Санкт-Галлен, м. Шафгаузен і м. Тургау) [6; 7; 9]. Передумовою навчання за вказаною освітньою програмою є базова вища освіта (ступінь бакалавра) або перший/другий державний іспити, а також досвід роботи в галузі освіти не менше ніж 3 роки. Варто зауважити, що вищезазначена магістерська освітня програма є міжнародним спільним проектом, тобто за цією програмою навчаються студенти з Німеччини, Австрії та Швейцарії; заняття проходять у різних містах цих країн; диплом магістра (M.A. – «Master of Arts» – магістр гуманітарних наук) є міжнародно визнаним; на курсі викладають доценти з Німеччини, Австрії та Швейцарії; документація є спільною.

Освітня програма розрахована на 90 кредитів, вивчається протягом чотирьох семестрів і поділена на 8 модулів: «Розвиток школи», «Освітній менеджмент», «Емпіричні методи», «Експертиза», «Розвиток освітнього процесу», «Консультування», «Практика/Проект» і «Магістерська робота» [10, с. 10, 28].

На засвоєння кожного модуля передбачено 10 кредитів (300 годин), із яких 80 годин відводиться на аудиторні заняття та 220 годин – на самостійну роботу. По завершенню вивчення модулів слухачі виконують письмові роботи. Модуль «Експертиза», крім письмової роботи, передбачає також складання анкет, модуль «Розвиток освітнього процесу» – дослідження ситуації, модуль «Консультування» – аналіз відеоматеріалів і презентації, модуль «Практика/Проект» – оформлення портфолію. Наприкінці навчання слухачі захищають магістерську роботу.

Зокрема, засвоївши освітню програму, слухачі знають різні системи освіти й механізми управління ними; різні види експертиз і вимоги до наукової експертизи. У результаті навчання слухачі володіють методами вимірювання успішності; інструментами спостереження за освітніми процесами, знають важливі етапи роботи над програмою школи та розвитком якості; методи кон-

фліктного менеджменту. Слухачі знають також процеси, механізми й методи проектного менеджменту та менеджменту персоналом. Значна увага приділяється методичним і дидактичним концепціям, які слугують розвитку освітнього процесу; методам раціонального використання дидактичних підходів і форм оцінювання; інструментам підтримки освітнього процесу та можливостям консультанта [10, с. 24].

Програма передбачає також набуття певних умінь у сфері розвитку школи, зокрема вміння представити своє розуміння підходів до теорії школи, а також моделей розвитку школи та вносити на розгляд у навчальні дискусії; аналізувати приклади ситуацій з огляду на теоретичні моделі; розуміти механізми управління школою на різних рівнях освітньої системи та використовувати це розуміння для роботи в процесі розвитку. Слухачі володіють вміннями аналізувати, супроводжувати і планувати процеси розвитку; аналізувати ознаки якості школи й знати основні елементи шкільного менеджменту; аналізувати конфлікти в процесі розвитку на основі відповідної концепції та застосовувати методи конфліктного менеджменту, відповідно, у конфліктних ситуаціях.

У сфері освітнього менеджменту слухачі повинні розуміти й уміти аналізувати розвиток освітніх установ; описувати принципи керування; урахувати гендерні підходи в питаннях керівництва; ініціювати й супроводжувати відповідні проекти. Навчання передбачає набуття вміння ефективно презентувати пропозиції та заклади освіти назовні; залучати спонсорські засоби для освітніх проектів; планувати, реалізовувати та обґрунтовувати заходи щодо розвитку персоналу; розробляти й оцінювати пропозиції кваліфікацій і підвищення кваліфікацій; аналізувати інституційні структури та процеси, а також особисту поведінку та дії на основі дискусії про цінність і норми в освіті [11, с. 35].

Значна увага в програмі приділяється набуттю вмінь, необхідних для емпіричних досліджень, зокрема вміння розробляти та виконувати наукові роботи, складати простий проект дослідження; відповідно, презентувати дані описової статистики; проводити вибіркові порівняння; критично оцінювати наукові дослідження. Вагомого значення набувають вміння запроваджувати емпіричні методи дослідження на практиці; складати простий проект дослідження якості; пов'язувати якісний і кількісний методи, а також оцінювати якісні показники за допомогою аналізу якості змісту; критично оцінювати результати якісного дослідження.

Освітня програма спрямована також на оволодіння вміннями для здійснення експертизи, а саме критично аналізувати генерування знань

в експертизу, процеси оцінювання за допомогою експертизи та функції експертизи в системі освіти; урахувати результати експертизи в контексті розвитку школи та прийняття рішень у галузі освітньої політики [4, с. 33–34]. Важливими навичками слухачів є вміння розробляти відповідний проект експертизи в галузі освіти, а також виконувати пропозицію експертизи з розрахунком витрат; розробляти анкети для оцінювання; статистично аналізувати дані й інтерпретувати результати; розробляти, реалізовувати, аналізувати та інтерпретувати інтерв'ю з окремими особами й групами; запроваджувати, аналізувати та інтерпретувати спостереження на занятті; консультувати й супроводжувати установи щодо самоекспертизи; консультувати установи на основі експертизи в процесі розвитку школи та якості [10, с. 45].

Розвиток освітнього процесу передбачає вміння розуміти концепції розвитку освітнього процесу в історичному та системному контексті; використовувати результати актуальних міждисциплінарних досліджень для подальшого розвитку освітнього процесу, а також розуміти, використовуючи приклади ситуацій, різні напрями розвитку школи та її учасників.

Розробники програми вагомого значення надають і вмінням консультування, зокрема вмінню займати позицію консультанта та ефективно її використовувати; свідомо й цілеспрямовано спілкуватися в професійному середовищі. Слухачі повинні вміти, відповідно, структурувати, реалізовувати та аналізувати різні ситуації бесіди; ефективно вести засідання, мати набір методів

модерування й уміти їх застосовувати. Значна увага приділяється вмінню спроектувати та проаналізувати ситуацію бесіди; аналізувати на основі педагогіки реформ розвиток у сучасних та успішних школах; на прикладах діагностувати стан навчання й сприяти індивідуальним здібностям; застосовувати форми колегіального консультування та контролю; розробляти бесіди індивідуальних консультантів, які орієнтовані на вирішення проблем [11, с. 54].

Слухачі мають також уміти поєднувати теорію та практику, під час якої слухачі поглиблено опрацьовують певні теми й застосовують вивчені концепції; документувати, аналізувати свій досвід і знання, отримані під час практики в портфоліо; планувати, реалізовувати та оцінювати дослідницькі й експертні проекти відповідними методами, способами та інструментами; поєднувати в процес, який ґрунтується на теорії та методиці досліджень, попередні теоретичні роз'яснення з практичними проблемами або завданнями; досліджувати наукове питання науковими методами й техніками; використовувати знання та навички, отримані під час навчання, на прикладі стосовно теми або питання.

Висновки. Отже, аналіз освітніх програм підготовки експертів з освіти в Німеччині, Австрії та Швейцарії показав, що випускники освітніх програм підготовки експертів у галузі загальної середньої освіти повинні володіти знаннями та вміннями щодо розвитку загальноосвітнього закладу, персоналу, освітнього процесу, експертизи й забезпечення якості, а також емпіричними методами дослідження та консультування.

Література

1. Пономаренко Н.Г. Підготовка експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 327 с. С. 131.
2. Офіційний сайт Вільного університету м. Берлін. URL: <http://www.fu-berlin.de> (дата звернення: 18.09.2019).
3. Studienordnung für den weiterbildenden Masterstudiengang Schulentwicklung und Qualitätssicherung des Fachbereichs Erziehungswissenschaft und Psychologie der Freien Universität Berlin. *Amtsblatt der Freien Universität Berlin*. 2013. № 40. S. 878–894.
4. Пономаренко Н.Г. Кваліфікаційні цілі підготовки експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу. *Педагогика. Научный поиск* : сборник научных статей Международной научн.-практ. конференции, 30–31 октября 2015 г. Сопот, 2015. С. 33–35.
5. Офіційний сайт Педагогічного інституту м. Вайнгартен. URL: <http://www.ph-weingarten.de> (дата звернення: 20.09.2019).
6. Офіційний сайт Педагогічного інституту м. Санкт-Галлен. URL: <http://www.phsg.ch> (дата звернення: 13.08.2018).
7. Офіційний сайт Педагогічного інституту м. Тургау. URL: <http://www.phtg.ch> (дата звернення: 15.09.2019).
8. Офіційний сайт Педагогічного інституту м. Форарльберг. URL: <http://www.ph-vorarlberg.de> (дата звернення: 15.09.2019).
9. Офіційний сайт Педагогічного інституту м. Шаффгаузен. URL: <http://www.phsh.ch> (дата звернення: 13.08.2019).

10. Master Schulentwicklung. Modulhandbuch. URL: <http://www.ph-weingarten.de/pruefungsamt/downloads/pruefungsamt/master/schulentwicklung/Modulhandbuch1-veraendert-fuer-Website-2012-2604.pdf> (дата звернення: 12.08.2019).
11. Master Schulentwicklung. Studieninformationen für den 6. Kurs (2016–2018). URL: http://www.ph-weingarten.de/master_schulentwicklung/downloads/Studieninformationen_fuer_Interessierte_Kurs_6_Sept_2016.pdf (дата звернення: 06.09.2019).

References

1. Ponomarenko N.G. (2017) Pidghotovka ekspertiv z osvity v nimecjkomovnykh krajinakh Jevropejskoghо Sojuzu [Training of experts from education in the German-speaking countries of the European Union.]: (PhD Thesis), Kyjiv: Kiev Boris Grinchenko University.
2. Oficijnyj sajt Viljnoghо universytetu m. Berlin [Official website of the Free University of Berlin] Retrieved from: <http://www.fu-berlin.de> (accessed: 18.09.19).
3. Studienordnung für den weiterbildenden Masterstudiengang Schulentwicklung und Qualitätssicherung des Fachbereichs Erziehungswissenschaft und Psychologie der Freien Universität Berlin [Study regulations for the postgraduate master's degree in School Development and Quality Assurance in the Faculty of Education and Psychology at the Free University of Berlin]. *Official Journal of the Free University of Berlin*. № 40. 2013. pp. 878–894.
4. Ponomarenko N. G. (2015) Kvalifikacijni cili pidghotovky ekspertiv z osvity v nimecjkomovnykh krajinakh Jevropejskoghо Sojuzu [Qualification objectives for the training of education experts in German-speaking countries of the European Union]. *Pedagogy. Scientific search: collection of scientific articles of the International scientific-practical. conferences*, pp. 33–35.
5. Oficijnyj sajt Pedagoghichnogho instytutu m. Vajngarten [Official website of the Pedagogical Institute in Weingarten] Retrieved from: <http://www.ph-weingarten.de> (accessed: 20.09.19).
6. Oficijnyj sajt Pedagoghichnogho instytutu m. Sankt-Ghallen [Official website of the Pedagogical Institute of St. Gallen] Retrieved from: <http://www.phsg.ch> (accessed: 13.08.18).
7. Oficijnyj sajt Pedagoghichnogho instytutu m. Turghau [Official website of the Pedagogical Institute of Thurgau] Retrieved from: <http://www.phtg.ch> (accessed: 15.09.19).
8. Oficijnyj sajt Pedagoghichnogho instytutu m. Forarljbergh [Official website of the Pedagogical Institute of Vorarlberg] Retrieved from: <http://www.ph-vorarlberg.de> (accessed: 15.09.19).
9. Oficijnyj sajt Pedagoghichnogho instytutu m. Shaffghauzen [Official website of the Pedagogical Institute in Schaffhausen] Retrieved from: <http://www.phsh.ch> (accessed: 13.08.19).
10. Master Schulentwicklung. Modulhandbuch [Master School Development. Module manual] Retrieved from: <http://www.ph-weingarten.de/pruefungsamt/downloads/pruefungsamt/master/schulentwicklung/Modulhandbuch1-veraendert-fuer-Website-2012-2604.pdf> (accessed: 12.08.19).
11. Master Schulentwicklung. Studieninformationen für den 6. Kurs (2016–2018) [Master School Development. Study information for the 6th course (2016–2018)] Retrieved from: http://www.ph-weingarten.de/master_schulentwicklung/downloads/Studieninformationen_fuer_Interessierte_Kurs_6_Sept_2016.pdf (accessed: 6.09.19).